

**REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT
DHE SPORTIT
INSTITUTI I ZHVILLIMIT TË ARSIMIT**

**PROGRAM ORIENTUES
PËR MATURËN SHTETËRORE**

**(Provim i detyruar për gjimnazin me kohë të shkurtuar, artistike, sportive, të mesme
profesionale)**

**LËNDA:
GJUHË SHQIPE DHE LETËRSI BËRTHAMË**

Koordinatorë: Erida Koleci

Viti shkollor: 2013 -2014

**TIRANË
JANAR, 2014**

I. HYRJE

Lënda “Gjuhë shqipe dhe letërsi” është provim i detyruar i Maturës Shtetërore për të gjithë nxënësit që mbarojnë arsimin e mesëm. Për këtë, ata i nënshtrohen një testimi, në përbërje të të cilit janë njohuritë dhe aftësitë e fituara në këtë lëndë, gjatë gjithë viteve të shkollës së mesme.

Ky testim zhvillohet mbi bazën e programit orientues. Programi orientues është mbështetur në:

- programet e gjuhës shqipe dhe të letërsisë për shkollat e mesme;
- udhëzimin e MAS-it, datë 26.12.2013, “Për zhvillimin e provimeve të Maturës Shtetërore 2014”.

Programi orientues i lëndës “Gjuhë shqipe dhe letërsi” përfshin njohuritë dhe aftësitë më të rëndësishme të kësaj lënde. Ai përbën një dokument të vlefshëm për:

- nxënësit e shkollave të mesme artistike, sportive, profesionale dhe gjimnazeve me kohë të shkurtuar;
- mësuesit e gjuhës shqipe dhe të letërsisë;
- specialistët e përfshirë në procesin e vlerësimit për provimet e Maturës Shtetërore.

Programi orienton nxënësit për njohuritë dhe aftësitë kryesore që duhet të zotërojnë për të përballuar me sukses testimin në Maturën Shtetërore.

Ky program gjeneron informacionin e nevojshëm për mësuesit që do të përgatitin maturantët për provimin e gjuhës shqipe dhe të letërsisë në Maturën Shtetërore.

Programi përbën, gjithashtu, një dokument zyrtar, që duhet zbatuar me korrektesë nga specialistët e përfshirë në hartimin e testit të gjuhës shqipe dhe të letërsisë për Maturën Shtetërore.

II. UDHËZIME TË PËRGJITHSHME

Programi i gjuhës shqipe dhe i letërsisë nuk paraqitet me tema mësimore, por me objektiva (për 5 aftësitë që kanë të bëjnë me format e ndryshme të ligjërimit, si: të lexuarit, të shkruarit, të folurit të dëgjuarit, të vështruarit), të cilat e vënë theksin në rezultatet e të nxëniet. Objektivat e programit të lëndës së gjuhës shqipe dhe letërsisë realizohen nëpërmjet **teksteve** (teksti tregimtar, teksti poetik, teksti dramatik, teksti bindës/argumentues, teksti përshkrues, teksti shpjegues, teksti informativ, teksti eseistik, teksti kulturologjik). Fakti që nxënësi

përballet dhe ushtrohet në tekste të ndryshme, e bën më të lehtë “transferimin” dhe përdorimin e koncepteve, njohurive, aftësive edhe në tekste të tjera.

Kësisoj testi i Maturës Shtetërore do të ketë në përbërje dy fragmente nga tekste të ndryshme (tekst tregimtar, tekst poetik, tekst dramatik, tekst bindës/argumentues, tekst përshkrues, tekst shpjegues, tekst informativ, tekst eseistik, tekst kulturologjik), **jo domosdoshmërisht të punuara në klasë;**

Maturanti testohet për aftësitë intelektuale të vëzhgueshme dhe të matshme, të synuara nga programi dhe të zhvilluara në lëndën e gjuhës shqipe dhe të letërsisë, të tilla si:

- aftësia për të identifikuar dhe për të kuptuar (nivel bazë i aftësive intelektuale);
- aftësia për të analizuar dhe zbatuar (nivel mesatar i aftësive intelektuale);
- aftësia për të vlerësuar, për të gjykuar, për të marrë dhe për të mbrojtur qëndrime të caktuara (nivel i lartë i aftësive intelektuale).

Përqindja e pikëve në test për secilin nivel do të jetë:

Nivelet e aftësive intelektuale		
Niveli bazë	Niveli mesatar	Niveli i lartë
40%	40%	20%

Struktura e testit do të jetë:

- **Pjesa e parë:** tekst letrar (45%)
- **Pjesa e dytë:** tekst joletrar (55%)

Kjo do të thotë që në përgatitjen e maturanëve për provimin e Maturës Shtetërore, do të punohet për përvetësimin e aftësive dhe teknikave zbuluese, shpjeguese, zbatuese, analizuese, sintetizuese dhe vlerësuese. Këto aftësi dhe teknika nxënësit do t'i demonstrojnë dhe do t'i zbatojnë në tekste tregimtare, poetike, dramatike, bindëse/argumentuese, përshkruese, shpjeguese, informative, eseistike, kulturologjike, **të punuara apo të papunuara më parë në klasë.**

Pra, nxënësit duhet të aftësohen për objektivat e programit orientues. Ata duhet të jenë të aftë të demonstrojnë arritjet e tyre në të gjitha llojet e teksteve.

III. OBJEKTIVAT E PROGRAMIT ORIENTUES, SIPAS LINJAVE DHE NËNLINJAVE

TË LEXUARIT

Nënlinja	Objektivat
<p>Njohuritë mbi fjalën</p> <p>a) Të kuptuarit dhe përdorimi i drejtë i kuptimit të fjalës.</p> <p>b) Interpretimi dhe vlerësimi i kuptimeve të figurshme të fjalëve.</p>	<p>Nxënësi duhet të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të zbulojë origjinën e fjalës si një mjet për të kuptuar domethënien e tekstit; • të interpretojë kuptimet e figurshme të fjalëve si pasuri e shprehjes artistike në një tekst letrar; • të vlerësojë kuptimet e figurshme të fjalëve si pasuri e shprehjes artistike në një tekst.
<p>Strategjitë e të lexuarit</p> <p>a) Përdorimi i strategjive të të lexuarit për të kuptuar një tekst.</p> <p>b) Identifikimi i veçorive të teksteve.</p> <p>c) Evidentimi i veçantive të llojeve të ndryshme të teksteve dhe krahasimi mes tyre.</p> <p>d) Zbulimi dhe vlerësimi i pozicionit të autorit.</p>	<p>Nxënësi duhet të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të zbatojë strategji të tilla të të lexuarit si: strategjia e hartës së tekstit, e problem-zgjidhjes, e përmbledhjes dhe e diagramit të Venit; • të përdorë informacionin e tekstit për të zbuluar nëntekstin dhe për të nxjerrë përfundime; • të parafranojë informacionin e marrë nga tekste të llojeve të ndryshme; • të bëjë përmbledhjen e një teksti; • të zbulojë tipare të përbashkëta dhe dalluese ndërmjet teksteve të ndryshme në lidhje me: personazhet, temën, problem-zgjidhjen, lidhjen e ndërmjetme dhe relacione të tjera; • të vlerësojë stilin e autorit në tekste të ndryshme.
<p>Pasurimi i fjalorit</p> <p>a) Zbulimi dhe përdorimi i dukurive gjuhësore si: polisemia, homonimia, sinonimia, antonimia, shprehjet frazeologjike.</p> <p>b) Vlerësimi i figurshmërisë së</p>	<p>Nxënësi duhet të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të përdorë gjerësisht dhe me efikasitet dukuritë semantike, si: polisemia, homonimia, sinonimia, antonimia; • të analizojë figurshmërinë e përdorur në tekste të ndryshme, përmes burimeve gjuhësore të shprehësisë (fonetike, morfologjike,

<p>përdorur në tekste të ndryshme, përmes burimeve gjuhësore të shprehësisë.</p>	<p>leksikologjike, sintaksore), për të pasuruar fjalorin;</p> <ul style="list-style-type: none"> • të vlerësojë përdorime të gjuhës së figurshme nga tekste të ndryshme dhe vepra letrare.
<p>Aftësitë e të kuptuarit të tekstit dhe reflektimi ndaj tij</p> <p>a) Përdorimi i njohurive dhe aftësive për të kuptuar tekstin.</p> <p>b) Evidentimi i rolit të fjalëve në krijimin e tonit dhe atmosferës së veprës.</p> <p>c) Interpretimi i një vepre në drejtim të arritjes artistike gjuhësore, filozofike, shoqërore e psikologjike.</p>	<p>Nxënësi duhet të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të analizojë tekstin (letrar dhe joletrar) si forma të larmishme të ligjërimit; • të tregojë sesi teksti pasqyron artistikisht marrëdhënie historiko-shoqërore të një periudhe kohore të caktuar; • të identifikojë karakteristika përmbajtësore të teksteve (tema, tematika, motivi, karakteret); • të zbulojë qëndrimin e autorit ndaj “lëndës” që trajton dhe ndaj lexuesit të cilit i drejtohet; • të zbulojë sesi përdorimi i fjalëve të autorit krijon tonin dhe atmosferën e përgjithshme të veprës; • të interpretojë një vepër në drejtim të arritjes artistike gjuhësore, filozofike, shoqërore e psikologjike; • të zbulojë tipare të përbashkëta dhe dalluese midis një teksti të traditës letrare dhe një shkrimi bashkëkohor, duke i vendosur në marrëdhënie krahasuese.

TË SHKRUARIT

Nënlinja	Objektivat
<p>Shkrimi si proces</p> <p>a) Përfshirja në hapat e domosdoshëm të procesit të të shkruarit.</p>	<p>Nxënësi duhet të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të përfshihet në të gjitha hapat e procesit të të shkruarit: parashkrimi, draftimi, rishikimi (redaktimi e korrektimi);

<p>b) Njohja dhe përdorimi i elementeve të sistemit të vlerësimit.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • të përdorë elementet e sistemit të vlerësimit (ideja kryesore, nënidetë, organizimi, drejtshkrimi, fjalori, saktësia gramatikore, referencat) për shkrimin e tij.
<p>Shkrimi si produkt</p> <p>a) Realizimi i një shkrimi për tema, qëllime dhe audiencë të caktuara.</p> <p>b) Përdorimi i elementeve të domosdoshme për të përfunduar një shkrim.</p>	<p>Nxënësi duhet të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të shkruajë tekste me disa paragrafë duke zhvilluar një ide kryesore; • të përdorë gjuhë të saktë, detaje specifike, përshkrime, shembuj, përkufizime, analogji; • të zgjedhë fjalët dhe format gjuhësore për të shprehur ngjyrimet emocionale personale etj; • të përdorë stil vetjak dhe autorial për të tërhequr vëmendjen e audiencës; • të përdorë struktura të tilla, si: kronologjia, sekuenca, titujt, nëntitujt etj.
<p>Format e shkrimit, audiencë dhe qëllimet</p> <p>a) Demonstrimi i aftësive për të shkruar në forma të ndryshme, për një shumëllojshmëri audiencash dhe qëllimesh si dhe duke zbatuar kriteret e domosdoshme për çdo formë.</p>	<p>Nxënësi duhet të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të shkruajë lloje të ndryshme tekstesh, të cilat: <ul style="list-style-type: none"> - zhvillojnë një ide; - kanë një organizim strukturor të përshtatshëm me qëllimin, audiencën dhe kontekstin; - përfshijnë informacione të rëndësishme, duke përjashtuar informacionet më pak të rëndësishme; - mbështesin gjykimet me të dhëna të përshtatshme e thelbësore, si dhe me detaje të përzgjedhura; • të vlerësojë si ndikojnë mbi audiencën elemente të tilla, si: stili, mjetet letrare, përzgjedhja e fjalëve, toni, përmbajtja e këndvështrimit.
<p>Drejtshkrimi dhe pikësimi</p> <p>a) Zbatimi i rregullave të drejtshkrimit dhe të pikësimit.</p> <p>b) Zbatimi i njohurive të gjuhës</p>	<p>Nxënësi duhet të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> • të përdorë rregullat drejtshkrimore të gjuhës standarde në të gjitha shkrimet; • të përdorë njohuri të gjuhës standarde për të

standarde shqipe.	redaktuar punët me shkrim; <ul style="list-style-type: none"> të përdorë rregullat e pikësimit të gjuhës standarde në të gjitha shkrimet e tij.
-------------------	---

IV.LISTA E VEPRAVE NGA DO TË PËRZGJIDHET FRAGMENTI I TEKSTIT LETRAR NË TESTIMIN KOMBËTAR

Poezi

Homeri “Iliada”; Populli “Këngë të epikës legjendare shqiptare”; N. Frashëri “Lulet e verës”; De Rada “Këngët e Milosaos”; Bajron “Çajld Harold”; Poradeci “Lirika”; Migjeni “Vargjet e lira”; Kadare “Ca pika shiu ranë mbi qelq”.

Prozë

Servantes “Don Kishoti”; Hygo “Katedralja e Parisit”; Koliqi “Tregtar flamujsh”; K. Trebeshina “Odin Mondvalsen”; Kadare “Kronikë në gur” dhe “Prilli i thyer”; P. Marko “Nata e Ustikës”.

Dramë

Eskil “Prometeu”; Shekspir “Romeo dhe Zhuljeta” dhe “Nata e dymbëdhjetë”; Molier “Mizantropi”; Ibsen “Shtëpia e kukullës”; F. Noli “Izraelitë dhe filistinë”.